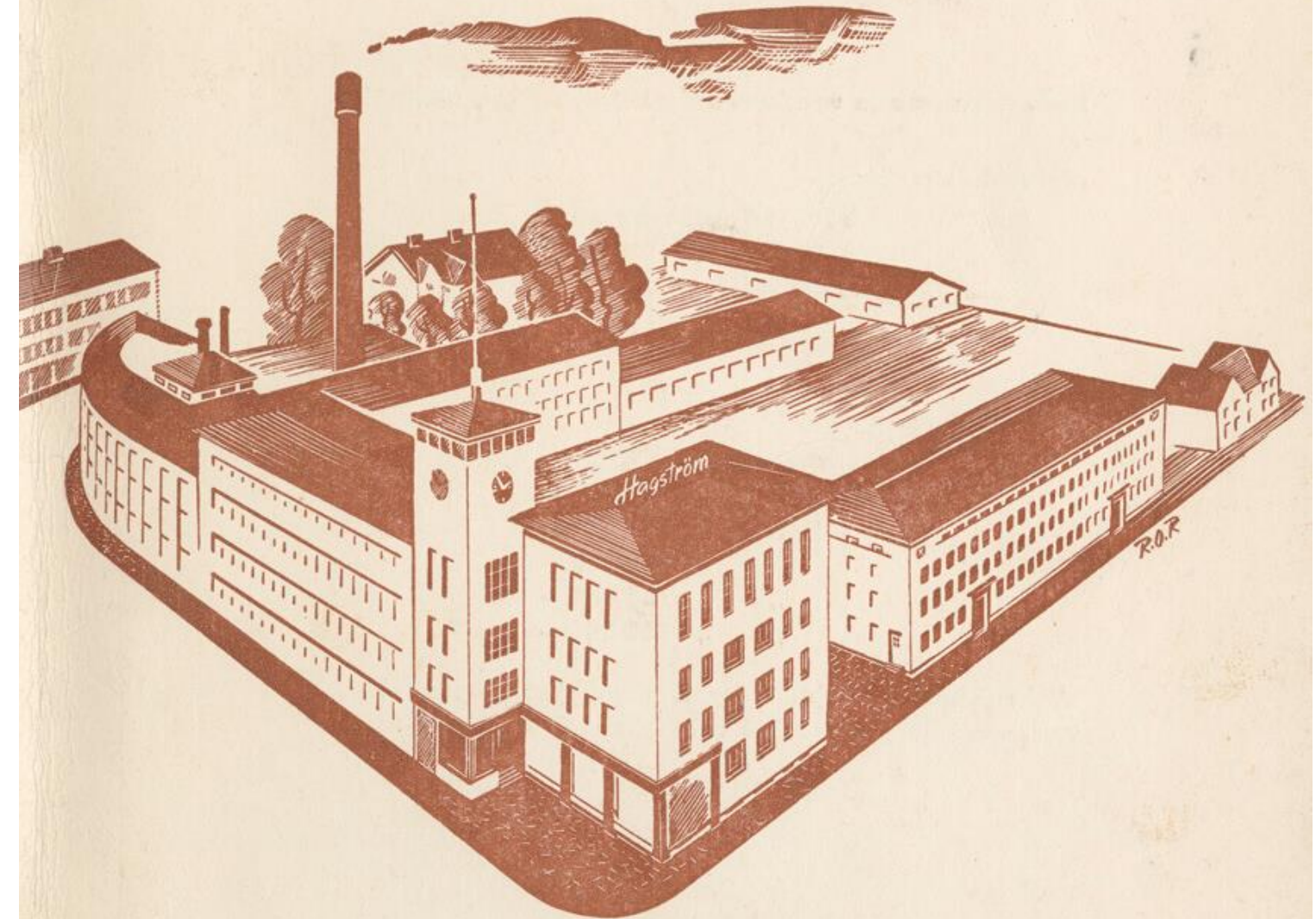

FÖRETAGARE:

LÄDER- OCH TEXTIL-
INDUSTRIN

HAGSTRÖMS
LÄDERFABRIK

HINNASTO

1. 9. 1965

Tehtaan nettohinnat liikevaihtoveroineen

OY HAGSTRÖMIN NAHKATEHDAS
KOKKOLA

LÄDERINDUSTRIN I GAMLAKARLEBY

“

DE MÄN SOM VAR PIONJÄRER INOM
LÄDERHANDELN SKAPADE SÅDANA
TRADITIONER I FÖRETAGSAMHETEN INOM
LÄDERBRANSCHEN I GAMLAKARLEBY ATT
DE ÄNNU IDAG FÖRTJÄNAR EN SÄRSKILD
HEDERSUTNÄMNING. VAD SKULLE VÅR
STAD VARA UTAN LÄDER? SÄKERLIGEN EN
LITEN SLUMRANDE BY MED TRÄHUS.

”

F.K:nen,
”Kokkolalaiset yksityisyrittäjinä”,
Tidningen Kokkola 20.3.1947.

Läderbehandlingen och läderhandeln har långa traditioner i Karlebytrakten. Området var känt för sitt läder redan på Gustav Vasas tid. Bönderna startade verksamheten och den utvecklades främst i jordbrukens garverier där kunskapen ofta gick i arv från en generation till den följande. Yrket syntes redan på 1500-talets slut i efternamnen på de garvare som hade agrar bakgrund, t.ex. "Barkare" och "Skinnare".

Det var vanligt att vid sidan av jordbruksarbetet tillverka läderprodukter för eget bruk på bondgårdarna. På 1600- och 1700-talen gav både lovlig och olovlig läderförädling bönderna tilläggsinkomster. Kunskapen inhämtades ofta från förtjänstfulla mästare som bodde i Gamlakarleby. Enligt skråbestämmelserna bodde nämligen de behöriga läderhantverkarna i städerna.

Läget förändrades då det vid sekelskiftet 1800–1900 grundades flera företagsmässiga garverier på den omgivande landsbygden. De företagssamma bönderna utvecklade så sin verksamhet från produkter för eget bruk till handel med läderartiklar. Råvarubristen som åsamkades av den livliga läderhandeln drev garvarna att skaffa sin råvara allt längre ifrån och då uppstod en ny yrkesgrupp, de kringresande läderförsäljarna. I trakten agerade Nordens största exportör av skinn och päls, Hud- och Skinnkompaniet, grundat 1911.

Under de första årtiondena av 1900-talet berikades näringslivet i trakten av många nya företag som specialiserade sig på läderförädling och industriell produktion. Dessutom hade många som bisyssla att sy läderartiklar hemma. Den lokala läderproduktionen bestod av skor, kläder och päls samt handsktillverkningen som var speciellt frekvent i trakten. År 1950 syddes omkring en miljon par handskar.

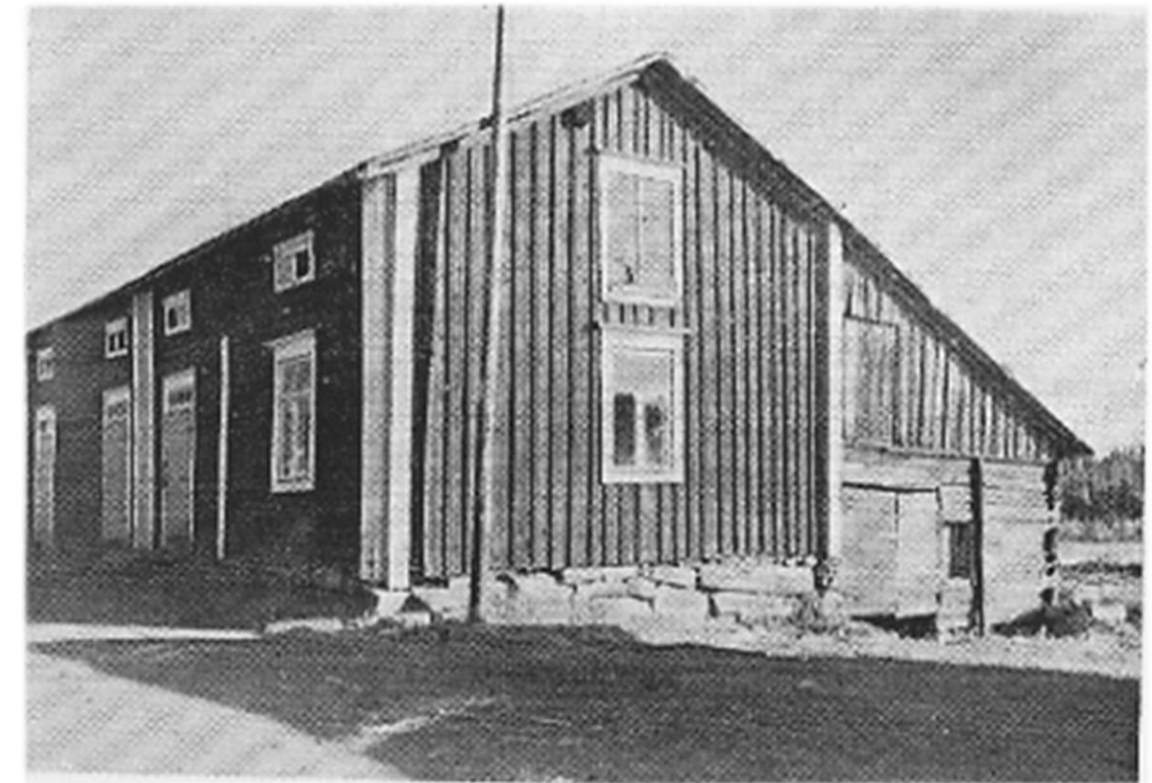
En handske tillverkad av Hagströms läderfabrik. K.H.Renlunds museum.

Lokala företag var bland andra Karleby kromläderfabrik, Bröderna Brandt, Karleby handskfabrik Ab och Haka-Käsine. Enligt en samtida uppskattning tjänade en fjärdedel av traktens innevånare sitt uppehälle i läderindustrin. Den största arbetsgivaren och ledstjärnan i staden var Hagströms läderfabrik Ab.

HAGSTRÖMS LÄDERFABRIK – HÖGBORG FÖR DE MODIGA OCH YRKESKUNNIGA

Även läderfabriken som Anders Leander Hagström (1876 – 1962) grundade år 1896 hade sina rötter i det agrara garvararvet. Anders Leander var son till bonden och garvaren Leander Eriksson Hassis, hemma från Hassis. Anders Leander var påhittig och redan som 16-åring grundade han tillsammans med sin vän ett pärthyvleri och en såg vid bäcken där hemma, även läderfabriken började i liten skala och i hantverkarform med tillverkning av handsk-, stövel- och skaftläder i Övre-Korplax by.

Hagströms äldsta verkstad 1896.

Hagströms verkstad i Hakalax 1903.

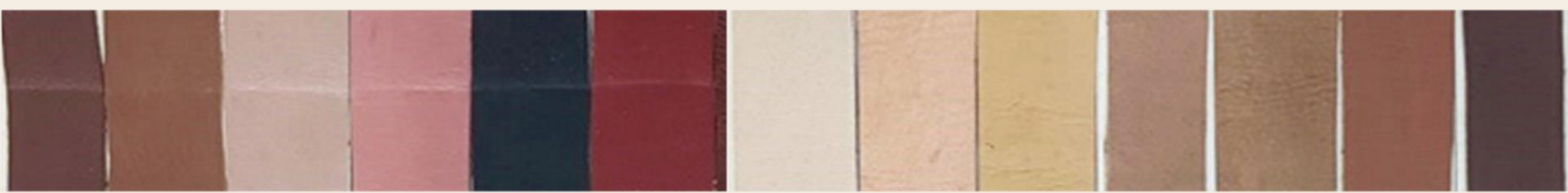
Då verksamheten växte flyttade fabriken år 1903 till en ny fastighet nära staden. Firmanamnets arbetshandskar såldes snart i hela landet, t.om. i Viborg och St.Petersburg. År 1914 förändrades bolagsformen till aktiebolag.

1929 utvidgades verksamhetsutrymmena med ett stort fabrikskomplex i hörnet av Hakalaxgatan och Långbrogatan. Företaget fick ungefär 1000 kvadratmeter mera utrymme. Fabriken utvidgades ytterligare på 1930- och 1940-talen. Redan år 1936 arbetade cirka 250 personer i fastigheten.

Hagströms läderfabrik blev en av de största arbetsgivarna i staden och sysselsatte under sin storhetstid på 1950-talet t.o.m. 600 personer.

Den stora aktören var tvungen att vara modig i sina experiment och alltid ett steg före de andra i utvecklingen. "Laboratoriet har blivit det hjärncenter där råvarans och de kemiska medlens analys sker", så beskrivs Hagströms verksamhet i en bok om företaget från 1936. Hagströms läderfabrik var den första i Finland att ta i bruk garvning med kromsalter år 1910 och nya färger skapades flitigt. Läderfabrikens produkter var kända för sin kvalitet och man strävade till att hålla läderhanteringens hemligheter för sig själv.

“

MAN AKTADE SIG FÖR ATT AVSLÖJA TILLVERKNINGSÄMNEENS KONSISTENS FÖR EN NYANSTÄLLD. FÖRST MÅSTE DET SÄKERSTÄLLAS ATT DEN ANSTÄLLDA SÄKERT TÄNKTE STANNA.

MAN VILLE INTE LÅTA PERSONER SOM LÄRT SIG T.EX. KROMBEHANDLINGEN TA ANSTÄLLNING I ANDRA LÄDERFABRIKER.

SPECIELLT VILLE MAN HA KVAR DE ÄLDRE ARBETSTAGARNA I DEN EGNA FABRIKEN.

DET VAR INTE LÄTT ATT FÅ TILLSTÅND ATT BEKANTA SIG MED FABRIKEN, IBLAND GJORDE MAN UNDANTAG DÅ DET GÄLLDE UTLÄNNINGAR MEN OM DEN INTRESSERADE VAR EN GARVARE FRÅN TRAKTEN VAR TILLTRÄDET FÖRBJUDET.

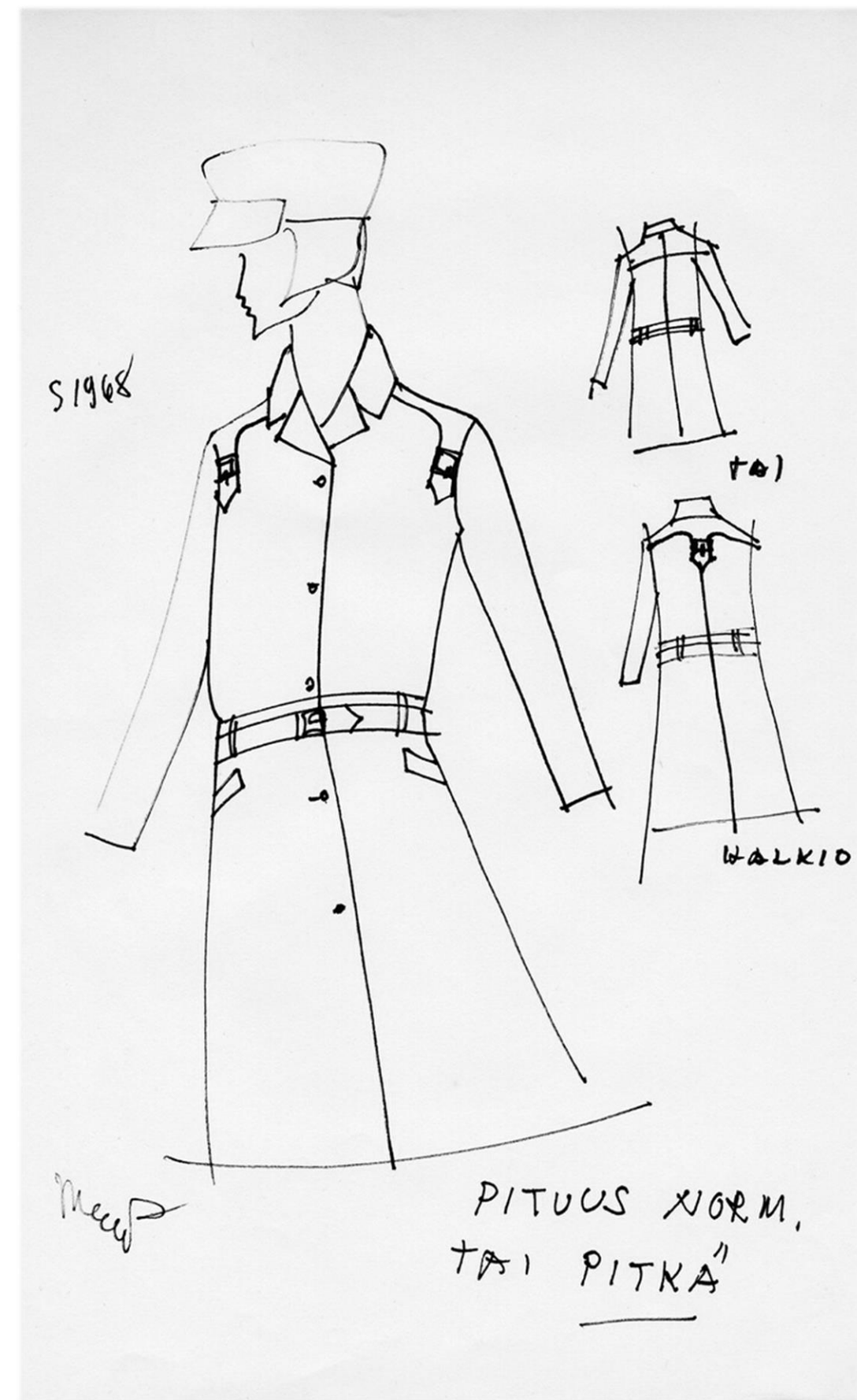
”

Intervju med fabrikschef Sulo Lund, K.H.Renlunds museum.

Kompetens och djup yrkesskicklighet var uppskattade färdigheter också hos läderprodukttillverkarna. Skärarnas arbete fordrade stor noggrannhet och enligt skräddarmästare Vistbacka kunde somliga det av naturen medan andra aldrig blev ordentliga skärare. En viktig roll hade även personerna som sydde modellerna, dessa var enligt skräddarmästaren mycket yrkesskickliga. De korrigerade såväl felen i modellerna som tillverkade modellplaggen för företagets handelsresande. Skräddarmästaren fick idéer från modelltidningar och från moderesor till Sverige och han skapade årligen många nya rockmodeller.

En rock från Hagströms. K.H.Renlunds museum.

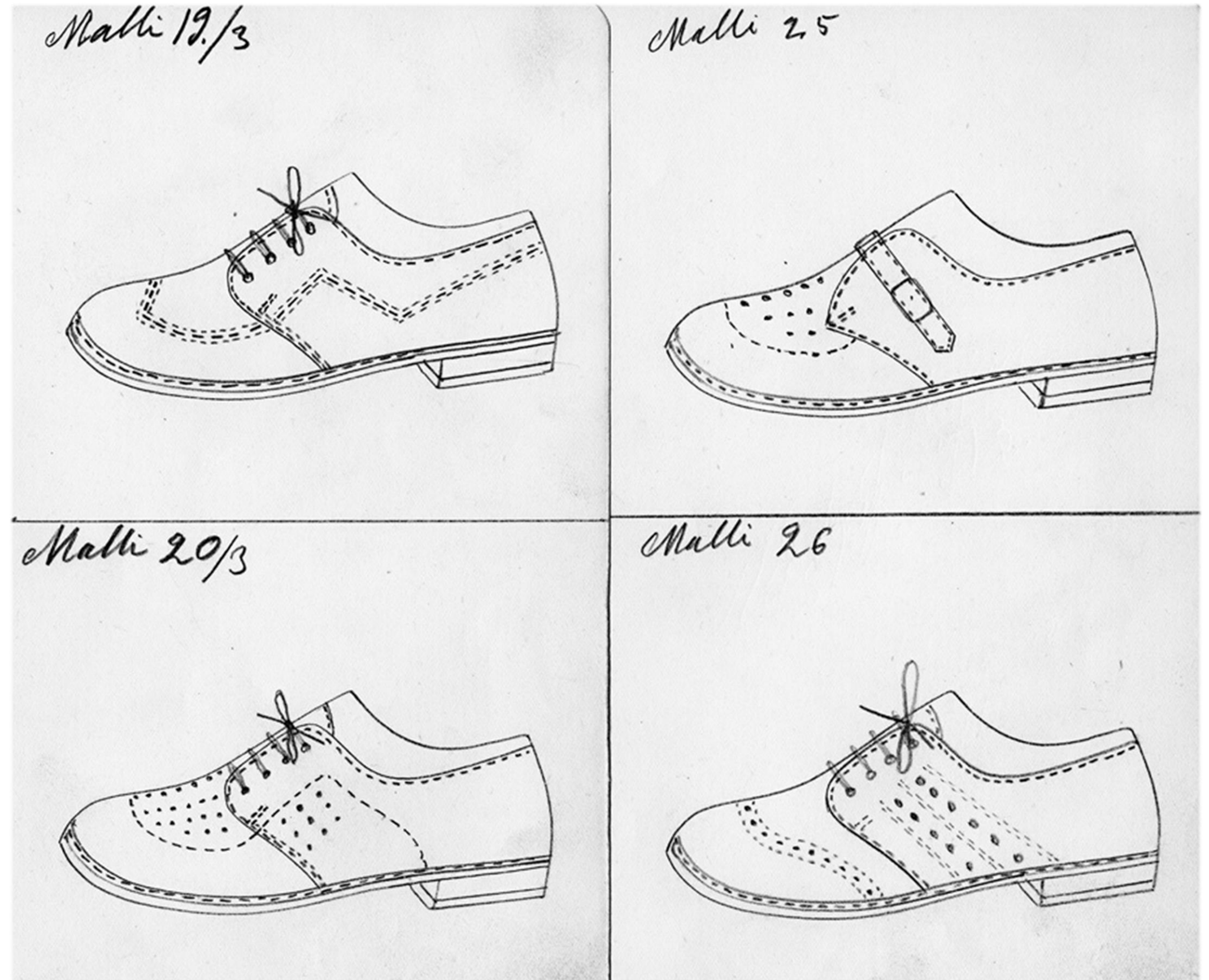

Hagströms skisser, Karleby hembygdsarkiv.

Förutom klädesplagg som t.ex. jackor tillverkades arbetshandskar och finare fingerhandskar vid Hagströms läderfabrik. Från slutet av 1920-talet ända till 1955 fanns det en avdelning specialiserad på barnskor. Restbitar från övrig produktion användes i skoproduktionen.

Barnskor, K.H.Renlunds museum.

Barnskomodeller, Karleby hembygdsarkiv.

Nästan alla biprodukter från läderframställningen förädlades till olika artiklar vilket vittnar om fabriken noggrannhet och effektivitet. Till exempel av håret som lossades från hudarna spann man garn till mattor. Fabriken hade också en verkstad där man reparerade kundernas jackor. Produktens långa livslängd säkerställdes genom att den som köpte en produkt från Hagströms fick ett servicegarantikort.

Snabbmodets era kunde ta efter dessa påhittiga och hållbara verksamhetsmodeller.

HUOLTOTAKUU-SERVICEGARANTI

KÄYTTÄKÄÄ PAINOKIRJAIMIA — ANVÄND TRYCKBOKSTÄVER

OSTAJAN NIMI:
Köparens namn: _____

ARVO:
Titel: _____

OSOITE:
Adress: _____

PUKINEEN MALLI: _____ LAATU:
Plaggets modell: _____ Kvalitet: _____

KOKO: _____ VÄRI:
Storlek: _____ Färg: _____

OSTOPÄIVÄ:
Inköpsdag: _____

JÄLLEENMYYJÄ:
Återförsäljare: _____

TÄYTETYN LOMAKKEEN VÄLITÖN PALAUTTAMINEN TEHTAALLEMME REKISTERÖINTIÄ VARTEN ON EDELLYTYKSENÄ ILMAISELLE ENSIPUH-DISTUKSELLE JA HUOLTOTAKUUN VOIMAANASTUMISELLE.

Förutsättningen för att servicegarantin jämte en gratis första rengöring skall träda i kraft är att kortet ifylles och returneras omedelbart till fabriken för registrering.

Kokkola - Gamlakarleby
PUH. 33 01 TEL.

HUOLTO-SHEKKI

SERVICE-CHECK

KOKKOLA - GAMLAKARLEBY

Täyttäkää ja postittakaa ylläoleva kortti saadaksenne tämän pukineen huoltotakuun voimaan. Sen rekisteröinti kortistoomme on välttämättömänä edellytyksenä tehtaallamme suoritettavalle ilmaiselle ensipuhdistukselle. Jättäkää huoltotakuukortin shekki-osa itsellenne ja palauttakaa kanta-osa tehtaallemme. Shekki palautetaan takin kanssa huoltoon.

Fyll i och posta ovanstående kort. På det sättet träder plaggets servicegaranti i kraft. En förutsättning för att fabriken utför plaggets första rengöring gratis är att detta kort registreras i vårt kartotek. Behåll checken själv och sänd talongdelen till vår fabrik. Checken bifogas plagget, som sändes till oss för service.

pukineen malli _____
plaggets modell _____

koko _____
storlek _____

ostopäivä _____
inköpsdag _____

laatu _____
kvalitet _____

jälleenmyyjä _____
återförsäljare _____

väri _____
färg _____

FABRIKENS VARDAG MED ARBETARENS ÖGON

Läderprodukternas framställningskedan var systematiskt indelade i olika avdelningar i den stora fabriken. Färgaren Kirsti Peltoniemi, som arbetade fyra årtionden i Hagströms Läderfabrik, började på handskavdelningen, varefter hon fortsatte på skoavdelningen. Under krigstiden arbetade hon i garveriet och senare på beredningsavdelningen som färgare. Hon berättar att könet avgjorde arbets-

uppgifterna, även på de avdelningar där både män och kvinnor arbetade. T.ex. på beredningsavdelningen arbetade männen alltid på slip- och sträckningsmaskinerna medan spännarna alltid var kvinnor.

Männen fungerade ofta som mästare, kvinnornas högsta post kunde vara förman men högre kom de inte på karriärstegen inom läderindustrin.

Arbetsredskap och färgkartor. K.H.Renlunds museum

		NAISTEN SORMIKKAITA:											
		<i>Vuorillisia:</i>											
101	Aino	Tavallinen neulos, trikoovuorilla.....	102	Aino S	Tavallinen neulos, trikoovuorilla.....	51:—	111	Hanna 2	—,—	päältäpäin, 2	„	48:—
			103	Sylvi	Steppineulos	„	113	Martta	Tavallinen neulos,.....	1	„	47:—
			104	Sylvi S	„	2:nen laatu..	44:—	114	Anna	Steppineulos	„	48:—
			105	Pirkko	Kalvosimilla, eril. koristeilla, silkki- vuorilla	70:—	115	Pirkko	Kalvosimet erilaisilla koristeilla	55:—		
			106	Leila	Kovilla „	„	116	Sirkka	„	„	„	eri hintaisia	
			107	Sylvi	»Elite«-käsineitä, kudotulla villavuorilla	70:—	117	Stella	Käsin ommeltu, pieni kalvosin	53:—		

Arbetarens anseende grundade sig på hur krävande arbete personen utförde. Färgare Peltoniemi berättar att yrkeskunskapen knappt växte med åldern i grunduppgifterna, utan man skolade helt enkelt delar av personalen till mera krävande uppgifter. Peltoniemi kom från en arbetarfamilj och i dessa poängterades arbetets betydelse före skolningens; barnen hamnade i förvärvsarbete redan i skolåldern. Få kunde välja sitt yrke och de flesta tydde sig till det arbete som fanns tillgängligt.

Arbetet i fabriken var ofta fysiskt ansträngande och på beredningsavdelningen även smutsigt. Ny teknik togs i bruk för att lätta på det fysiska arbetet och för att göra processen smidigare, t.ex. sprutfärgningsmaskinen ”Isoita”.

Arbetsdagar var trevliga då man vid sidan av arbetet kunde prata och byta tankar. Nya arbetare blev väl emottagna och känslan av grupptillhörighet var betydelsefull. Alla hade sin viktiga roll i den stora produktionsanläggningen och varje avdelning och arbetsskede var synkroniserade med varandra så att arbetet löpte väl.

Utdrag ur fabriken broschyr från 1936

		MIESTEN VÄLIHOUSUT:				PESÄPALLOKINTAITA:				MARTTALAUKUT:		
141	Miesten välihousuja koko N:o 48—50	150:—	150	Miesten pesäpallokintaita,	kpl.	28:—	156	Marttalaukkuja, tilkuista	kpl.	40:—

MIESTEN SORMIKKAITA:

Vuorittomia:

Rolf	Beige ja ruskea, käsin ommeltu.....
Artur	Ruskea, tavallinen neulos ulospäin
Petter	„ steppineulos
Otto	„ tavallinen neulos.....
Petter 2	Beige ja ruskea, steppineulos
	selkämä koristettu
Petter 2	Vasikannappa „ „
Petter	„ steppineulos.....

Vuorillisia :

Topi	Ruskea, steppineulos, trikoovuorilla
Topi S	„ „ 2:nen laatu „
Onni	„ tavallinen neulos „
Onni S	„ „ „ 2:nen laatu „
Topi	»Elite» käsineitä kudotulla villavuorilla, värisiä
Topi	»Elite»-käsineitä vasikannapasta, kudotulla villavuorilla.....

Ateljer Pallas, Karleby hembygdsarkiv.

OY HAGSTRÖM AB
 KOKKOLA
TYÖKORTTI
 TUNTITYÖ

Nimi _____ N:o _____
 Osasto _____ pv. / 19____

Korotukset:	Yhteensä min:	Alkoi	Loppui	Alkoi	Loppui	Alkoi	Loppui	Alkoi	Loppui	Alkoi	Loppui	Alkoi	Loppui	Alkoi	Loppui	Alkoi	Loppui	Alkoi	Loppui
20%	4 1/2																		
KTA	tuntipalkka mk:																		
	Ylitö: 50 %																		
	100 %																		

Kort och bild: Karleby hembygdsarkiv.

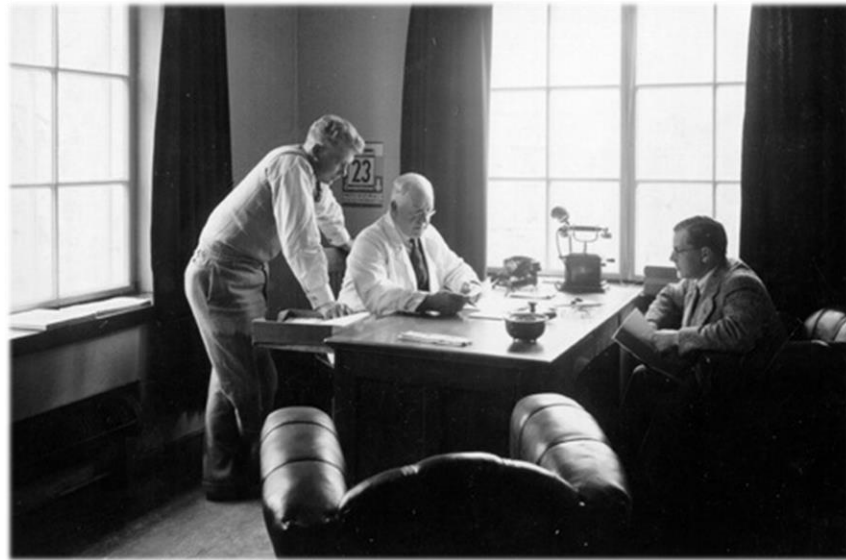

I fabriksarbetet var punktligheten en viktig egenskap. Fabriken
 vissla höll arbetarnas rytm och på den litade även stadsborna, det
 berättas att de ställde klockan efter den.

Läderfabriken med sitt klocktorn, bättre känt som Hagströms hörn,
 blev en fästpunkt i många vardag och ett landmärke för
 stadsborna.

FRÅN FAR TILL SON

A.L., Olof och Sven
Hagström, Karleby
hembygdsarkiv.

Fabriken som bar familjens namn var mycket långt ett familjeföretag. De flesta i den Hagströmska

familjen medverkade i verksamheten. Samtidigt med och efter A.L. Hagström ledde sönerna Carl, Olof och senare Sven företaget med början från 1920-talet. Den sista direktören för Hagströms läderfabrik var sonsonen Mark Hagström.

A.L. Hagström var också en betydande medverkare i flera andra företag som t.ex. Storforsens elverk, Huhtamäki fabriker och Finlands Bär Ab, som hans son Carl grundade 1932.

År 1937 mottog Anders Leander Hagström hederstiteln ekonomieråd och 1951 blev han industriråd. Direktör Hagström, eller mera förtroligt Anders, var omtyckt av arbetarna trots att han var sträng och noggrann till anseendet. Det berättas att han också höll disciplin på ungdomarna vid Hagströms hörn.

Ur fabriken broschyr, Karleby hembygdsarkiv.

På 1960- och 1970-talen minskade mängden arbetare till ca 300 men utrikeshandeln var livlig och en tredjedel av produktionen gick till export.

Hagströms läderfabrik gick i konkurs år 1981 och det inverkade på hela stadsbilden då läderbranschens gigant kom till sin vägs ände. Småningom avtog läderindustrin i Karlebytrakten, men några enstaka specialiserade aktörer blev ännu kvar och de förde traktens garvararv in i det nya årtusendet.

En del av fabriken's arbetare 1924. Karleby hembygdsarkiv.

Källor:

- Fabriken's broschyrer, Karleby hembygdsarkiv
- Gamlakarleby stads historia, del 5
- Granholm, Ole 2009: Ett företagsamt folk
- Hagström, Leevi Sven 1974, intervju. Intervjuare Pirkko Salo. K.H.Renlunds museum
- Hagström-materialet K.H.Renlunds museums arkiv
- Intervjuer med fabriken's anställda åren 1960-1961, K.H.Renlunds museum
- Kauppi, Sanna-Maija: "Muistoja Hagströmin kulmilta", tidningen Kokkola 22.8.2012
- Lädermuseummaterialet, K.H.Renlunds museum
- Oy Hagströmin nahkatehdas, Kokkola, 40 vuotta 1936.

Karleby hembygdsarkiv

FÖRETAGARE:

LÄDER- OCH TEXTIL-
INDUSTRIN

RUKKA

BEKLÄDNADSINDUSTRIN I GAMLAKARLEBY

Karleby närhistorias blomstrande klädindustri fick sin början vid tiden mellan världskrigen. Gamlakarleby Handelskompani Ab inledde den industriella produktionen av kläder i staden då Auran Pukutehdas 1935 flyttade in i företagets lokaler. Tre år senare grundade Edvin Franzen och Evald Vainio, den lokala beklädnadsindustrins pionjärer, företaget Kappatehdas Oy (senare Master Coat) som tillverkade damrockar.

Snart utvidgades sortimentet inom systerbolaget till att omfatta kostymer för män. Under krigsåren 1940–44 syddes tusentals mantlar åt armén med hjälp av några företag och ca 300 arbetare. Detta påskyndade uppgången för nejdens beklädnadsindustri – till exempel Kappatehdas blev på 1950-talet landets största rocktillverkare.

Efter kriget utvidgades utbudet av lokaltillverkade klädesplagg med barnkläder och regnkläder i och med att Lasten Pukutehdas Oy (senare Finn-Lassie) och Rukka grundades.

År 1956 inledde SOK:s beklädnadsfabrik sin verksamhet i staden. I början av 1970-talet hade den blivit stadens näst största industriella arbetsgivare med sina 600 arbetare. Till skillnad från de flesta andra beklädnadsfabriker minskade inte ens de automatiserade produktionslinjerna behovet av arbetskraft vid SOK, som tillverkade både arbetskläder, fritidsdräkter och skjortor.

Arbetsdräkt, eventuellt en baderskas dräkt, tillverkare SOK:s beklädnadsfabrik i Gamla-karleby. Bild: Finna, stadsmuseet i Lahtis, CC BY-ND 4.0

1960–1970-talen var beklädnadsindustrins guldålder i Gamlakarleby. Marknaden sträckte sig ända till utlandet, t.ex. Malli-Mari, som blev känd för sina damkläder, exporterade till Sverige, Norge och England. Rukka å sin sida hade utkontrakterat en del av sin produktion ända till Portugal. Å andra sidan flyttade de västra grann-länderna sina tillverkningsskeden till Gamlakarlebytrakten tack vare den kunniga arbetskraften här. Beklädnadsindustrin sysselsatte 3000 invånare i nejden.

MALLI-MARI OY valmistaa ja myy hameita, housuja, jakkuja. Paljon sekunda ja mallikappaleita. Alennukset priimasta 10–30 % ja sekundasta n. 50 %. Myymälä Jyväskylän tien varrella n. 2 km Kokkolan keskustasta, puh. 14344. Auki ma–pe 9–17, la 9–13.

Apu nr 25-26, 20.6.1985

RUKKA

1966

Oy Urheiluvaatetus
Kokkola Puh. 23 77 vaihde

Ab Sportbeklädnad
Gamlakarleby Tel. 23 77 växel

Hinnat ilman tavara-alennusta, lvv-hinnat suluissa

Det dök dock upp mörka moln vid horisonten för beklädnadsindustrin som hade levt sin glansperiod. De första tecknen på en nedgång kunde anas redan på 1970-talet då kläd-tillverkningen för marknaden i väst avtog i kostnadseffektivitet.

Arbetare vid Rukka. K.H.Renlunds museum.

Finlands och Sovjetunionens bytes-handel, i vilken finska konfektions-kläder hade en betydande roll, upprätthöll den regionala och hela landets beklädnadsindustri. Sovjetunionens kollaps orsakade stora problem för beklädnadstillverkarna.

Nedläggningen av Malli-Maris (1965) verksamhet år 1995 innebar också slutet för den storskaliga beklädnadsindustrin i Gamlakarleby. Kunskapen gick i arv och omsattes i småskalig företagsverksamhet.

RUKKA I NÄRBILD

1950 grundades en av Gamlakarleby beklädnadsindustris klarast lysande stjärnor, nämligen Rukka, som blev mest känd för sina gula regnrockar.

Företaget inledde sin verksamhet med namnet AB Sportbeklädnad men tog senare av grundnarnas, Roger "Rukka" Störlings (1926–2003) smeknamn. Till en början prövade sig företaget på sport- och fritidsdräkttillverkning med hjälp av ett par arbetare i en 30 m² stor lägenhet på Storkisbacken.

Historien berättar att Störling fick idén till vattentäta kläder då han var på väg till Helsingfors olympiad på motorcykel och blev våt av ihållande regn. I huvudstaden bekantade han sig med vattentätt material och där fick han också idén till Rukka-rockarna.

Den gula regnrocken designades på 1950-talet av Gunborg Lehmus, en av företagets grundare. Till Rukkas övriga grundare horde också Gurli och Henry Simell samt Roger Störling. K.H.Renlunds museum

Bolaget begränsade inte sin produktion till enbart regnrockar utan till urvalet hörde förutom kläder också vävda plastmattor. 1967 tillverkades den första övertryckshallen. Rukkas bubbelformade byggnader fungerade ofta som idrottsutrymmen, både som tennis-, is- och simhallar. Också den f.d. simhallen i Gamlakarleby från 1970 var tillverkad av Rukka.

Öppningen av Gamlakarleby simhall. K.H.Renlunds museum.

Under samma årtionde återvände bolaget till sin ursprungliga bana inom sportbeklädnad och började tillverka kläder för båtliv samt motorcykeldräkter. Efter detta följde golf- och joggingdräkter samt slalomkläder på 1980-talet.

Slalomdräkter i Rukkas annons i skiftet mellan 1980- ja -90-talen.

Arbetare vid Rukka. K.H.Renlunds museum

Rukka var redan med dåtida mått ett mycket internationellt bolag. Utöver Skandinavien riktade sig exporten till Västtyskland, England, Schweiz och Österrike. Regnrocken som hade blivit bolagets flaggskepp bars av bl.a. Norges prinsessa Märtha Louise och på årsbasis tillverkades t.o.m. 10 miljoner gula anoraker.

Produktionen utvidgades snabbt och företaget hade förutom i Karleby också fabriker i Jakobstad och Portugal. Som mest uppgick arbetarnas antal till 800, varav hälften arbetade i Karleby. Rukka Products Oy fick gott anseende, vilket också det nationella företagarpiset från 1969 bevisar.

Från och med 1970-talet skedde förändringar i företaget då Finlayson och senare Turo Oy blev storaktieägare i bolaget. 1982 beslöt sig Roger Störling att sälja sitt företag som i början av 1990-talet uppgick i Luhta-koncernen. Varumärket Rukka överlevde förändringarna till trots.

“

”RECESSIONEN INVERKAR
INTE PÅ VÄDRET”

”

Roger ”Rukka” Störling

Källor:

- Bild av en dräkt gjord av SOK: Finna, stadsmuseet i Lahtis, CC BY-ND 4.0
- Gamlakarleby stads historia, del 5
- Granholm, Ole 2009: Ett företagsamt folk
- Rukkas broschyrer och fotografier: K.H.Renlunds museum
- Rukkas hemsida: <http://www.rukka.com/fi/about/>
- Textilindustrimuseets meddelande 14.6.2006: http://www.tkm.fi/lehdistokuvat/tekstiiliteollisuusmuseo/Lue_historia.pdf
- Yles nyheter 19.3.2013, Kuplahallissa suukko sulii suuhun ja ovi jäättyi kiinni: <https://yle.fi/uutiset/3-6543666>

K.H.Renlunds museum